

uitgebreide loopkeverbestand ter wereld is, naar verwachting ook afdoende kunnen aantonen. We zullen, denk ik, wel meer moeten doen om duidelijk te maken dat populatiebiologische studies en inventarisaties (voorlopig nog) nodig zullen blijven om soorten effectief te kunnen beschermen.

Oproep

In verband met bovengenoemd congres, zijn we dus zeer geïnteresseerd in reacties die van belang kunnen zijn voor het voorgenomen thema: 'bruikbaarheid en effecten van vangpotten als bemonsteringsmethode'. Stuur deze s.v.p. naar h.turin@hccnet.nl, waar u ook kenbaar kunt maken of u een presentatie wilt houden in Westerbork 2009. Aanmelden voor het congres, dat nadrukkelijk niet alleen voor professionele loopkeverliefhebbers toegankelijk is, graag via het registratieformulier op de website (zie boven).

Hans Turin & Rikjan Vermeulen

Oproep

Inheemse insecten op uitheemse plantensoorten

De gevolgen van 'exoten' voor de Nederlandse natuur baren veel natuurbeschermers en beleidsmakers terecht grote zorgen. Meestal wordt daarbij gedacht aan verstoring van Nederlandse ecosystemen door het binnendringen van uitheemse soorten. Maar het hoeft niet bij dit soort ecologische effecten te blijven.

Een nieuw onderzoeksproject onderzoekt of Nederlandse insecten ook mee-evolueren met deze veranderingen in hun ecosystemen.

In een samenwerkingsverband tussen de Rijksuniversiteit Groningen en Naturalis in Leiden zal onderzocht worden of inheemse insecten die overstappen naar exotische struiken en bomen zich aanpassen aan hun nieuwe waardplanten. Gezocht zal worden naar morfologische, genetische en evt. fenologische verschillen.

We denken hierbij vooral aan de specialisten onder de insecten (monofage of oligofage soorten). Het kan gaan om soorten die van de bladeren, de wortels of het hout eten, of zich ontwikkelen in de noten en vruchten.

We kunnen jullie hulp goed gebruiken bij het zoeken naar en selecteren van kansrijke soorten. **Aan jullie, als specialisten op het gebied van herbivore insecten, dan ook de vraag of jullie kansrijke voorbeelden hebben voor dit project.** Reageer bij voorkeur direct via de E-mail: k.meijer@rug.nl

Voor meer informatie over het project en voor een lijst van voorlopig geselecteerde houtige gewassen: <http://science.naturalis.nl/research/people/cv/schilthuizen/ues-project>.

Bij voorbaat dank voor jullie medewerking. Met vriendelijke groet,

Kim Meijer (RuG)

Menno Schilthuizen (Naturalis, RuG)

Leo Beukeboom (RuG)

Publicaties

Besprekingen door Vincent Kalkman (VK), Bram Koese (BK), Roy Kleukers (RK), Menno Reemer (MR) en John Smit (JS).

Publicaties EIS-Nederland

Anonymous 2008. Nvo Spaarnwoude en Nvo Zuiderpolder, monitoring fauna: vleermuizen, amfibieën en insecten 2007. – b&d Natuuradvies, Amsterdam. 36 p.

Bouwman, J.H., V.J. Kalkman, G. Abbingh, E.P. de Boer, R.P.G. Geraeds, D. Groenendijk, R. Ketelaar, R. Manger & T. Termaat. 2008. Een actualisatie van de verspreiding van de Nederlandse libellen. – *Brachytron* 11: 103-198.

Welke libel gaat er eigenlijk niet voorruit? Dat is de vraag die opkomt na honderd bladzijden vol kaartjes, grafieken en schitterende foto's in de nieuwste special van de *Brachytron*. Wie behoefte heeft aan positief natuurnieuws doet er goed aan een exemplaar aan te schaffen. Het boekje illustreert in alle opzichten de grote veranderingen die zijn opgetreden sinds de verschijning van het standaardwerk 'De Nederlandse Libellen' in 2002. Allereerst de toename van de libellen zelf, tot uitdrukking gebracht in stippenkaarten met waarnemingen uit de periode 1990-1997 en 1998-2007. Ten tweede de toename van het aantal waarnemingen en ten derde de opkomst van de (digitale) fotografie. Bij alle soorten staan vliegtijd-diagrammen vermeld op basis van gegevens van de afgelopen 10 jaar. Dat de data uit de voorafgaande 10 jaar hier niet ook bij zijn betrokken (zoals bij de verspreidingskaartjes) is een gemiste kans, want

ook de vliegtijden van een aantal soorten lijken te veranderen volgens de auteurs. Nieuw ten opzichte van 'De Nederlandse libellen' zijn ook de trendgrafieken op basis van het landelijk meetnet libellen waarmee in 1998 is gestart. Ze zijn een nuttige nuancering van de verspreidingskaarten die soms enigszins misleidend zijn vanwege de toegenomen waarnemingsinspanning. [BK].

Bouwman, J.H. & V.J. Kalkman 2007a. OBN-faunamonitoring 2007; libellen en dagvlinders in terreinen van Natuurmonumenten. – De Vlinderstichting & EIS-Nederland, Wageningen, Leiden. 38 p.

Bouwman, J.H. & V.J. Kalkman 2007b. De sprinkhanen van Meijendel. – VOFF, Nijmegen. 20 p.

Bouwman, J.H., V.J. Kalkman & E.P. de Boer 2007. Verspreidingsonderzoek libellen 2007. – De Vlinderstichting & EIS-Nederland, Wageningen, Leiden. 35 p.

Bouwman, J.H., V.J. Kalkman, A. van Kleunen & R.P.J.H. Struijk 2007. Beleidsmonitoring OBN-fauna in het Hollands duin (Noordwijk, Coepelduinen en Berkheide). – VOFF, Nijmegen. 75 p.

Van Helsdingen, P. 2008. EIS-Nederland eenderde eeuw oud. – *Entomologische Berichten*, Amsterdam 68: 223-226.

Kalkman, V.J. (red) 2008. De soorten van het leefgebiedenbeleid. – EIS-Nederland, Leiden. 234 p.
 Rapport als geheel en in delen op de website gepubliceerd: www.naturalis.nl/leefgebieden

Kleukers, R.M.J., M. Berg & W. van Strien (red.) 2008. Passie voor kleine beestjes, 33,3 jaar Stichting EIS-Nederland. – EIS-Nederland, Leiden. 90 p.

Reemer, M., P. de Boer, F. van der Meer, T. Peeters & J. Smit 2008. OBN-inventarisatie van bijen, graafwespen en sprinkhanen in terreinen van Natuurmonumenten. – EIS-Nederland, Leiden. 59 p.

Reemer, M., J.G.M. Cuppen, G. van Dijk, B. Koesse & O. Vorst 2008. De brede geelgerande waterroofkever *Dytiscus latissimus* in Nederland. – EIS-Nederland, Leiden. 33 p.
 De titel van dit rapport is enigszins bedrieglijk. Ondanks 60 speciaal vervaardigde kooifuiken, 250 velddagen, en meer dan 100 kilo kippenlever werd geen enkele brede geelgerande waterroofkever gevangen in Nederland in 2007 en 2008. Daarmee is het vervolg op het onderzoek in 2006, waarbij deze tot voor kort als uitgestorven gewaande kever op vier locaties in Zuidwest-Drenthe werd gevonden, wat teleurstellend. De hoop bestond dat de soort zich misschien ook elders in Nederland gehandhaafd zou hebben, maar dat lijkt niet het geval. Hiermee onderstreept het rapport wel het (inter)nationale belang van de populatie in Zuidwest-Drenthe. In totaal werden 49 locaties onderzocht, waarvan 36 in de wijde omgeving van de recente vondsten en 13 op bekende vindplaatsen na 1900 verspreid over (Oost-)Nederland. Ondanks het gebrek aan brede geelgerande waterroofkevers werden wel veel andere waterkevers gevangen, waaronder de andere habitatrichtlijnwaterkever: *Graphoderus bilineatus*, vijf soorten *Dytiscus*, en meer dan 800 exemplaren van *Cybister lateralimarginalis*. [BK]

Reemer, M., D.S.J. Groenenberg, C. van Achterberg & T.M.J. Peeters 2008. Taxonomic assessment of *Andrena rosae* and *A. stragulata* by DNA-Sequencing (Hymenoptera: Apoidea: Andrenidae). – Entomologia Generalis 31(1): 21-32.
 De roodrandzandbij *Andrena rosae* was in 2005 onderwerp van uitgebreid veldonderzoek in de Biesbosch. Over de resultaten van dit onderzoek is gepubliceerd in Nederlandse Faunistische Mededelingen 25 (Van der Meer et al. 2006). Dit verhaal kreeg een staartje in de vorm van een onderzoek naar de taxonomische status van de voorjaars- en zomergeneratie van de roodrandzandbij. Door sommige bijenkenners worden deze generaties als twee afzonderlijke soorten beschouwd. Op basis van DNA-onderzoek is nu geprobeerd uit te zoeken hoe dit zit. Is het één soort of zijn het er twee? [MR]

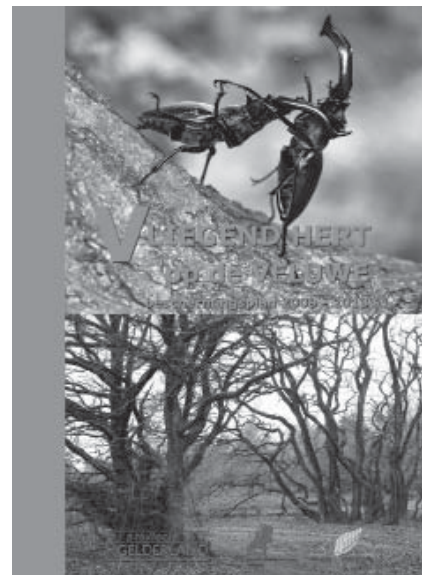
Reemer, M. & R.F.M. Krekels 2008. Beschermingsplan blauwvleugelsprinkhaan Gelderland. – EIS-Nederland & Natuurbalans-Limes Divergens, Leiden – Nijmegen. 116 p.
 Dit is alweer het derde beschermingsplan voor Gelderse sprinkhanen dat EIS-Nederland samen met Bureau Natuurbalans opstelt in opdracht van de Provincie Gelderland. Voorgangers waren de zadelsprinkhaan en de kleine wrattenbijter (2005) en de moeras- en zomprinkhaan (2006). In 2007 zijn 23 gebieden in Gelderland bezocht waar de blauwvleugelsprinkhaan in de periode 1980-2006 gevonden was. Hierbij zijn grote bekende populaties, zoals op de Hoge Veluwe, buiten beschouwing gebleven. In zeven van deze gebieden is de soort teruggevonden.

Per gebied is een inschatting gemaakt van de mate van bedreiging en worden waar mogelijk aanbevelingen gegeven voor het beheer. [MR]

Smit, J.T. 2008. Vliegend hert in de omgeving van Sint Odiliënberg. – EIS-Nederland, Leiden. 23 p.
 In opdracht van de Gegevensautoriteit Natuur is in 2008 een onderzoek uitgevoerd naar het voorkomen van het vliegend hert in de omgeving van Sint Odiliënberg. Aanleiding was een vondst in 2007, gecombineerd met het feit dat er reeds enkele waarnemingen bekend waren uit de periode 1801-1995. In 2008 zijn er twee nieuwe waarnemingen uit dit gebied binnengekomen, twee mogelijke voortplantingsplekken en veel potentieel geschikte biotopen gevonden. De conclusie is dan ook dat de omgeving van Sint Odiliënberg eveneens gerekend moet worden tot de actuele leefgebieden van het vliegend hert, met de kanttekening dat de soort hier zeer zeldzaam is. Een pdf van het rapport is te vinden op www.naturalis.nl/vliegendhert. [JS]

Smit, J.T. & R.F.M. Krekels 2007. Het vliegend hert in de gemeente Ede. – EIS-Nederland, Leiden. 49 p.
 Een deel van het beschermingsplan voor het vliegend hert op de Veluwe is gefinancierd door de gemeente Ede, wat heeft geresulteerd in een apart rapport. Deze is integraal overgenomen in het uitgebreidere beschermingsplan van de Veluwe. [JS]

Smit, J.T. & R.F.M. Krekels 2008. Vliegend hert op de Veluwe. Beschermingsplan 2009-2013. – EIS-Nederland & Natuurbalans-Limes Divergens, Leiden – Nijmegen. 110 p.
 Met dit beschermingsplan is het grootste verspreidingsgebied van het vliegend hert in Nederland behandeld. Het vliegend hert doet het op de Veluwe redelijk goed. Er is een vijftal kernen aan te wijzen waar de soort jaarlijks en meestal in aantal wordt waargenomen. Daarnaast is er nog een aantal meer geïsoleerde populaties te onderscheiden. De belangrijkste knelpunten voor het vliegend hert op de Veluwe zijn aan de ene kant de isolatie van populaties en aan de andere kant de stedelijke omgeving waar een deel van de kernpopulaties zich bevinden. Daarom is in dit beschermingsplan ervoor gekozen om naast aandacht voor voorlichting aan bewoners en terreinbeheerders juist ook in te zetten op het creëren van verbindingzones tussen de verschillende populaties. Hiermee wordt niet alleen het behoud in de nabije toekomst gewaarborgd maar ook de mogelijkheid gecreëerd voor een uitbreiding van het leefgebied op langere termijn. Een pdf van het rapport is te vinden op www.naturalis.nl/vliegendhert. [JS]

Smit, J.T. & R.F.M. Krekels 2008. Vliegend hert Mander. Beheerplan 2009-2013. – EIS-Nederland & Natuurbalans-Limes Divergens, Leiden – Nijmegen. 101 p.

Ook het kleine en geïsoleerde kernverspreidingsgebied Mander heeft nu een eigen beheerplan. De aanpak van Landschap Overijssel, de opdrachtgever, was meer op uitvoering gericht dan bij de overige beschermingsplannen. Er was budget vrijgemaakt voor het uitvoeren van maatregelen, al tijdens het traject van het opstellen van het beheerplan. Hierdoor is een deel van de voorgestelde maatregelen reeds uitgevoerd. Een pdf van het rapport is te vinden op www.naturalis.nl/vliegendhert. [JS]

Smit, J.T. & R.F.M. Krekels 2008. Vliegend hert in het Rijk van Nijmegen. Actieplan 2009-2013. – EIS-Nederland & Natuurbalans-Limes Divergens, Leiden – Nijmegen. 30 p. En het kon niet uitblijven, maar inmiddels heeft ook het laatste kernverspreidingsgebied een actieplan. In de zomer van 2008 is begonnen met het opstellen van beheermaatregelen voor het Gelderse deel van dit verspreidingsgebied. Een pdf van het rapport is te zijner tijd te vinden op www.naturalis.nl/vliegendhert. [JS]

Vliegenthart, A. 2007. Eikenhakhoutbrigades, eerste fase. – De Vlinderstichting, Wageningen. 38 p.

Een voorstudie naar de mogelijkheid eikenhakhout in ere te herstellen in Nederland met behulp van vrijwilligers. Waarbij rekening gehouden wordt met eisen en wensen van een aantal doelsoorten, waaronder naast enkele vlinders natuurlijk ook het vliegend hert. [JS]

Overige publicaties Nederland

Tijdschrift voor Entomologie

Het prestigieuze 'Tijdschrift voor Entomologie' is in 1857 voor het eerst gepubliceerd en bestond in 2007 dus 150 jaar. De Nederlandse Entomologische Vereniging vierde dit jubileum met een prachtig themanummer en de ontsluiting van de index op internet (<http://www.nev.nl/tve/cat/index.php>).

Het tijdschrift plaatst tegenwoordig met name taxonomische artikelen over tropische oorden, maar de oudere jaargangen bevatten een schat aan informatie over de Nederlandse biodiversiteit. [RK]

Adams, J.B. 2008. Waarnemingen van bijzondere dagvlinders in Limburg vanaf 2000. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 53-58.

Adams, J., R. Ketelaar & G. Smeets 2008. 150 jaar dagvlinders op de Sint-Pietersberg. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 101-110.

As, B. van 2008. Eiken met sproeten... – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 107-108.

Beenen, R. 2008. Bladkevers van de Sint-Pietersberg. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 113-121.

Blommers, L.H.M. 2008. *Pemphredon austriaca* (Hymenoptera: Crabronidae) and various other insect species as inhabitants of deserted galls. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 170-174.

Boer, P. & B. Vierbergen 2008. Exotic ants in The Netherlands (Hymenoptera: Formicidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 121-129.

Boumans, L. 2008. De kreeftachtige oorsprong van de insecten. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 83-97.

Calle, L. & C. Jacobusse (red.) 2008. Bijen en wespen in Zeeland. Fauna Zeelandica deel 4. – Het Zeeuwse Landschap, Wilhelminadorp. 191 p.

Het gaat hard in Zeeland. Nog maar 10 jaar geleden werd de Insectenwerkgroep van Het Zeeuwse Landschap opgericht.

Sindsdien publiceerden zij verspreidingsatlassen van de Zeeuwse dagvlinders en libellen, en nu is er een boek over de bijen en angeldragende wespen. Deze werken zijn uitgebracht in de reeks Fauna Zeelandica, die samen met het deel over zeefauna inmiddels vier delen telt.

Wat meteen opvalt aan deze Zeeuwse bijen- en wespenatlas is de fraaie en kleurige opmaak. In de soortbesprekingen is elke familie in een andere steunkleur opgesteld. Deze steunkleur is donkerder naarmate de besproken soort sterker bedreigd is. Vele foto's, veelal gemaakt door Zeeuwse fotografen, illustreren het geheel. Van de befaamde Zeeuwse zuinigheid is hierbij niet veel te bespeuren: sommige foto's zijn bijna paginagroot afgebeeld. Hierdoor is het een aantrekkelijk boekje geworden.

De eerste inleidende hoofdstukken bevatten enkele algemene onderwerpen, zoals de herkenning en de biologie van bijen en wespen. Dan volgen enkele hoofdstukken die speciaal op de Zeeuwse situatie ingaan. Hieruit blijkt onder andere dat ook Zeeland niet is ontsnapt aan de landelijke negatieve trends in de bijenfauna: 17 soorten bijen zijn uit de provincie verdwenen, waaronder zeven soorten hommels.

In de soortbesprekingen geven de verspreidingskaartjes per soort de verspreiding in Zeeland op niveau van 5x5 kilometer. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen gegevens van vóór 2000 uit het databestand van EIS-Nederland en gegevens die tussen 1997 en 2008 zijn verzameld door de Zeeuwse Insectenwerkgroep. Op de meeste kaartjes zijn gegevens uit de laatste categorie in de meerderheid, wat aangeeft dat er een flinke inventarisatie-inspanning is gepleegd. Het boek bevat hiermee vele nieuwe gegevens, die een goed beeld schetsen van de huidige Zeeuwse verspreiding van de soorten.

Uiteraard komen enkele Zeeuwse specialiteiten aan bod, zoals de schorzijdebij *Colletes halophilus* en zijn parasiet de schorviltbij *Epeolus tarsalis*. Spectaculair is de ontdekking in Zeeland van twee soorten die niet eerder voor de Nederlandse fauna gemeld werden: de doornkaakzandbij *Andrena spinigera*

de indrukwekkende langsteelgraafwesp *Sphex rufocinctus* (in de tekst verwarrend ook *Sphex funerarius* genoemd).

Al met al is het een zeer geslaagde uitgave, zowel qua inhoud als uiterlijk. Kritiek is moeilijk te geven, behalve dan dat er nogal wat spelfouten zijn geslopen in de Nederlandse en wetenschappelijke namen in de kopjes van de soortbesprekingen (bijvoorbeeld *Didineus* i.p.v. *Didineis*, *Diodontis* i.p.v. *Diodontus*, *Harpactus* i.p.v. *Harpactus*, *Pompilis* i.p.v. *Pompilus*). Dit mag de pret niet drukken, maar moedigt wel aan tot een iets intensievere eindredactie bij een volgend deel in de serie Fauna Zeelandica.

Zeeland is lang een ondergeschoven kindje geweest in de Nederlandse entomologie. In landelijke verspreidingsoverzichten vormden grote delen van de Zeeuwse eilanden traditiegetrouw een witte plek. Hierin is nu verandering gekomen en daar mogen we de Zeeuwen mee feliciteren. Luctor et emergo! [MR]

Calle, P., Kurstjens & B. Peters 2008. De historische en actuele verspreiding van het bruin blauwtje en het hooibeestje langs de Maas. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 72-75.

Damstra, Y. 2008. Nog meer verrassingen in de overkluizing van de Keutelbeek. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 13.

Deventer, L.J. 2008. *Nycteola asiatica*, nieuw voor Nederland (Lepidoptera: Noctuidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 109-110.

Dijkstra, K.-D.B. 2008. Libellen van Europa. Veldgids met alle libellen tussen Noordpool en Sahara. – Tirion, Baarn. 320 p. ISBN 978-90-5210-700-4. Prijs EUR 39,95. www.tirion.nl.

Twee jaar na het uitkomen van de 'Fieldguide to the Dragonflies of Britain and Europe' is er een Nederlandse vertaling. Het standaardwerk voor het determineren van de libellen van Europa, of eigenlijk het West Palearctische gebied, want ook de soorten van Noord Afrika zijn opgenomen, evenals die van de Noord Atlantische eilanden (Azoren, Madeira en Canarische Eilanden). In de Nederlandse vertaling heeft iedere soort ook een Nederlandse naam gekregen. Een uitgebreide bespreking van de Engelse versie is te vinden in EIS-nieuwsbrief 43, pag. 14 (2006). Kort resumerend: Een bijzonder fraai en rijk geïllustreerd veldgids, veel habitusafbeelding in kleur, niet zelden zowel mannetje als vrouwtje en waar nodig afwijkende kleurvormen of zijaanzichten, veel detailtekeningen al dan niet in kleur, van achterlijfsaanhangselen, kop, borststuk,

pronotum etc., veel foto's, bijzonder gedetailleerde verspreidingskaarten, verrassend eenvoudige determinatietabeltjes, afwijkend van de klassieke dichotome sleutels. Kortom een 'must have' voor de libellooog, maar ook voor andere entomologen al was het maar voor de illustraties! [JS]

Drost, B. 2008. De genera *Odeles* en *Elodes* (Coleoptera: Scirtidae) in Nederland. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 12-16.

Drost, B. & J.G.M. Cuppen 2008. Entomofauna van Zuid-Limburg. Verslag van de 162e zomerbijeenkomst in Mechelen. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 130-153.

Dyatlova, E.S. & V.J. Kalkman 2008. Massive migration of *Aeshna mixta* and *Sympetrum meridionale* in the Ukrainian Danube delta (Odonata: Anisoptera: Aeshnidae, Libellulidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 188-190.

Emmerik, W.A.M. van & G.A.J. de Laak 2008. Oriënterend onderzoek exotische rivierkreeften Wilnis Bovenlanden, Polder Groot-Wilnis-Vinkeveen. – Sportvisserij Nederland, Bilthoven.

Felix, R. & P. van Wielink 2008. On the biology of *Calodromius bifasciatus* and related species in 'De Kaaistoep' (Coleoptera: Carabidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 198-209.

Geene, P.A., J.A. Goedbloed & C. Jacobusse 2007. Libellen in Zeeland. Fauna Zeelandica. – Vlinder- en Libellenwerkgroep Zeeland – Het Zeeuwse Landschap. 208 p.

Geraeds, R.P.G. 2008. De Hambeek als tijdelijk habitat voor de zuidelijke oeverlibel. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 41-43.

Geraeds, R.P.G. 2008. Vondst van twee larven van de Gewone bronlibel in de Swalm. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 122-124.

Geraeds, R.P.G. 2008. Larven van de Gewone bronlibel in de Rode Beek (Nationaal Park de Meinweg). – Natuurhistorisch Maandblad 97: 129-132.

Geraeds, R.P.G. 2008. Libellen in de stedelijke omgeving van Sittard. Een inventarisatie van 'witte hokken'. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 193-198.

Goudsmits, K. & J. van Delft 2008. Libellen in de Keersopperdreef bij Dommelen. – Privé-uitgave. 16 p.

Groenendijk, D. & J. Bouwman 2008. Case: Kennis voorwaarde voor bescherming Hoogveenglanslibel. – De Levende Natuur 109: 93-95.

Hageman, J. & W. Vergoossen 2008. Overwinterende dagvlinders in enkele Maastrichtse vestingwerken. Resultaten van een monitoringproject vanaf 1989 tot en met 2007. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 98-100.

- Heetman, A.J.A. & R. Beenen 2008. Twee exotische zaadkevers ingevoerd met bonen (Coleoptera: Bruchidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 187-188.
- Heijerman, T. 2008. *Donus intermedius* (Coleoptera: Curculionidae) terug van weggeweest? – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 118-120.
- Heijerman, T. & O. Vorst 2008. De snuitkever *Sitona cinerascens* nieuw voor de fauna van Nederland (Coleoptera: Curculionidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 59-61.
- Higler, B., H. Spijkers & P. van Wielink 2008. A two-year survey of Trichoptera caught on light in the Kaaistoep (the Netherlands). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 175-181.
- Hoorn, M. van den, T.-J. van den Hoek & R. Nijboer 2008. Afvoerpieken in beekbovenlopen en het voorkomen van de kokerjuffer *Agapetus fuscipes*. – De Levende Natuur 109: 66-71.
- Hospers, M. 2008. Een nieuwkomer in Nederland: robinia-galmug. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 47-49.
- Huijbregts, J. & J. Krikken, 2008. Forensische entomologie. In: Broeders, A.P.A. & E. R. Muller (red.), Forensische wetenschap, studies over forensische kennis en organisatie. – Kluwer, Deventer: 435-466.
- Hunneman, A., H. Hunneman & G. Tuinstra 2008. Voorlopige atlas van de macro-nachtvlinders in Friesland. – Vlinderwerkgroep Friesland. 117 p.
- Janse, R.P. & C. van de Sande 2008. Het genus *Pediacus* in Nederland (Coleoptera: Cucujidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 17-20.
- Janssen, J.A.M. & J.H.J. Schaminée 2008. Europese soorten in Nederland. Soorten van de Habitatrichtlijn. Tweede sterk herziene en uitgebreide druk. – KNNV uitgeverij, Utrecht. 183 p. ISBN 978-90-5011-278-9.
- Keulen, S. 2008. Wijngaardslak en Segrijnslak gezocht! – Natuurhistorisch Maandblad 97: 11-12.
- Kleine, J. 2008. Fauna-inventarisatie Nationaal park Dwingelderveld en omgeving 2007. – Privé-uitgave. 204 p.
- Kooi, R.E. 2008. Blikvangstonderzoek in de duinen van Meijndel. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 231-235.
- Kooi, R.E. 2008. Het gaat niet om het model maar om de populatie. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 231-235.
- Kuijk, H. van & A. Almekinders 2008. *Athetis hospes*, een nieuwe soort voor Nederland (Lepidoptera: Noctuidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 106-107.
- Kurstjens, G., B. Peters & P. Calle 2008. Maas in Beeld. Resultaten van 15 jaar ecologisch herstel. 1 Bovenmaas en grensmaas. – Kurstjens ecologisch adviesbureau - Bureau Drift, Beek Ubbergen - Berg en Dal. 142 p.
- Kurstjens, G., B. Peters & P. Calle 2008. Maas in Beeld. Resultaten van 15 jaar ecologisch herstel. 2 Maasplassengebied. – Kurstjens ecologisch adviesbureau - Bureau Drift, Beek Ubbergen - Berg en Dal. 175 p.
- Lahr, J., K. Booij, D. Lammertsma & G. Jagers op Akkerhuis 2007. Nederlandse biodiversiteit. Hoe belangrijk is het agrarisch gebied? – Landschap 24: 109-115.
- Een analyse van het belang van het agrarisch gebied (70% van ons landoppervlakte!) voor de instandhouding van de Nederlandse biodiversiteit. In tegenstelling tot de schier eindeloze reeks aan onderzoeken naar het rendement van agrarisch natuurbeheer en het meest efficiënte beheer ten aanzien van weidevogels, zijn de zaken in dit onderzoek omgedraaid. Er is een 'random' selectie genomen uit de Nederlandse biodiversiteit (het Nederlands Soortenregister) en middels een enquête aan verschillende specialisten is een inschatting gemaakt van het percentage soorten dat strikt agrarisch is: afhankelijk voor hun instandhouding van agrarisch gebied. De random selectie voldoet wel aan een aantal randvoorwaarden en is dus niet strikt random. Deze en andere kanttekeningen worden in het stuk besproken. Ook de uitkomsten: een selectie van 786 soorten, 4,6% strikt agrarisch tegen 39% halfnatuurlijk en 34% strikt natuurlijk, worden ruim voorzien van voorbehouden en er wordt duidelijk vermeldt dat deze getallen niet zondermeer geëxtrapoleerd kunnen worden. Maar opvallend is wel dat bij benadering slechts een kleine 5% van de Nederlandse biodiversiteit afhankelijk is van het agrarisch gebied, dat zo'n 70% van ons landoppervlakte behelst! Het getal dat aanleiding geeft tot de belangrijkste conclusie is het aantal soorten van de steekproef waarover iets gezegd kon worden over de functionele rol binnen de landbouw: 37 soorten: 4,7%! Stuk voor stuk insecten en andere ongewervelden. De auteurs zijn dan ook van mening dat er meer aandacht naar de ongewervelden moet uitgaan binnen het biodiversiteitsbeleid dan nu het geval is, iets dat wij natuurlijk van harte onderstrepen. [JS]
- Lenders, A.J.W. 2008. De verspreiding van de grote spinnende watertor in Limburg. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 173-174.
- Muus, T.S.T. 2008. *Diplopseutis perieresalis* voor de tweede maal in Nederland (Lepidoptera: Crambidae: Spilomelinae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 69.
- Noordijk, J., P. Boer, H. Wijnhoven, J. Smits & I. Raemakers 2008. De staafmier *Ponera coarctata* in Nederland (Hymenoptera: Formicidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 78-82.
- Op den Kamp, O. 2008. Het bont dikkopje en de kleine ijsvogelvlinder in het Vosbroek (Schinveldse Bossen). Een verslag van vijf jaar monitoren. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 88-92.
- Oude, J. de 2008. Gered door een kever...!!! – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 28-29.

- Peters, B., G. Kurstjens & P. Calle 2008. Maas in Beeld. Resultaten van 15 jaar ecologisch herstel. 3 Zandmaas. – Bureau Drift - Kurstjens ecologisch adviesbureau, Berg en Dal - Beek Ubbergen. 155 p.
- Peters, B., G. Kurstjens & P. Calle 2008. Maas in Beeld. Resultaten van 15 jaar ecologisch herstel. 4 Bedijkte Maas en Getijdenmaas. – Bureau Drift - Kurstjens ecologisch adviesbureau, Berg en Dal - Beek Ubbergen. 127 p.
- Peters, B. & G. Kurstjens 2008. Maas in Beeld: Succesfactoren voor een natuurlijke rivier. Projectgroep Maas in Beeld. – Bureau Drift - Kurstjens ecologisch adviesbureau, Berg en Dal - Beek Ubbergen. 99 p.
- Prick, M.J.M. 2008. Waarnemingen van bijzondere macro-nachtvlinders in Limburg van 2000 tot 2007. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 59-66.
- Queis, J. 2008. De vlinderfauna van het Plinthos-gebied (Geleenbeekdal). De effecten van tien jaar beheer. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 85-87.
- Raemakers, F. & H. Vossen 2008. Achteruitgang van dagvlinders in het Weerterbos. Kleinschalig bosbeheer lijkt van groot belang voor bijzondere soorten. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 81-84.
- Reintjes, B. 2008. Vlindermonitoring in het natuurreserveaat het Schuitwater. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 76-80.
- Reumkens, H.G.P. 2008. Een vlindermeetnet langs de Zuid-Willemsvaart. Zes jaar monitoren in Noordwest Maastricht. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 93-97.
- Van Rijn, P.C.J. & J.T. Smit 2007. Zweefvliegen (Diptera: Syrphidae) als natuurlijke bestrijding van bladluizen. – Entomologische Berichten, Amsterdam 67: 253-256.
- Rijkema, B. 2008. Ontdek vlinders en libellen. Op pad in 25 bijzondere gebieden. – KNNV uitgeverij, Utrecht. ISBN 978-90-501-272-7.
- Rijsdijk, K., P. Rooij, I. Vermeulen & A. Baaijens 2008. *Polypogon plumigeralis* (Lepidoptera: Noctuidae) voor het eerst in Nederland waargenomen. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 108-109.
- Roskam, H., H. van der Aa, B. van As, J. Bijkerk, W. Ellis & L. Moraal 2008. Massaal voorkomen van *Obolodiplosis robiniae* (Diptera: Cecidomyiidae), een nieuwe galmugsoort voor Nederland. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 27-28.
- Saris, F. (red.) 2007. Een eeuw vogels beschermen. KNNV Uitgeverij, Zeist. Prijs EUR 49,95.
- Een vogelboek in de EIS-nieuwsbrief. Jazeker, want dit is niet zomaar een vogelboek. Het behandelt de geschiedenis van de Nederlandse vogelbescherming en zeker in de begintijd kan dit opgevat worden als de geschiedenis van de Nederlandse natuurbescherming. Het is een prachtig blader- en leesboek geworden, met als toetje de dvd met een aantal oude vogelfilms. Mooi om Jac. P. Thijssse hier aan het woord te zien en horen. Als entomologisch tintje kan de bijdrage over de roek genoemd worden. Deze is van de hand van Hans Feijen (specialist in steeloogvliegen, Diopsidae), die als student onderzoek aan deze vogel heeft gedaan. [RK]
- Smit, J. 2008. Uitgerangeerd. 20 jaar onderzoek naar bijen en wespen op het emplacement van Westervoort. – Privé-uitgave. 41 p.
- Triapitsyn, S.V. & L.G. Moraal 2008. Two new species of *Cleruchus* (Hymenoptera: Mymaridae) from the Netherlands and California, USA, apparently associated with Ciidae (Coleoptera) in bracket fungi. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 62-68.
- Veling, K. 2008. Kleine pages in Limburg. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 67-71.
- Velzen, J-W. van & T. van Trigt 2008. Determinatietabel voor de libellenlarvehuidjes van Nederland. Deel juffers – Zygoptera. – Privé-uitgave. 28 p.
- Vermeulen, R., H. Turin, P. den Boer & J. Noordijk 2008. Europees loopkevercongres jubileert in Nederland. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 227-230.
- Vermonden, K., R.S.E.W. Leuven & G. van der Velde 2008. Ecosystem-based urban water management. A case study on the ecology of water systems in the cities of Arnhem and Nijmegen, the Netherlands. Reports Environmental Science 323, Radboud Universiteit Nijmegen. ISBN: 978-90-9023305-5. Te bestellen via: secres@science.ru.nl.
- Een rijk geïllustreerd rapport over een ecologische en fysisch-chemische monitoring van stadswateren in de periode 2005-2007 in het kader van het Europese 'Urban Water Project'. Onder andere is gekeken naar de effecten van baggeren, het filteren van regenwater en de aanleg van natuurvriendelijke oevers. Alleen in Nijmegen kon een significante toename van taxa worden aangetoond na baggerwerkzaamheden. Een beperkt aantal meetpunten en de relatief korte onderzoeksperiode verklaren vermoedelijk waarom er niet meer significante verschillen werden gevonden. Ongewenste effecten op de macrofauna zijn na uitvoering van de werkzaamheden evenmin geconstateerd. Met de vondst van 179 taxa en twee rode lijst soorten (*Planaria torva* en *Leptocerus tineiformis*) is het rapport een interessant naslagwerk als het gaat om de beschrijving en classificatie van de aquatische levensgemeenschap in stadswateren. Het rapport is in het Engels met een uitgebreide Nederlandse samenvatting. [BK]
- Verschoor, G., J. Boeren & E. van Asseldonk 2008. Nachtvinders in drie tuinen in Limburg nader bekeken. – Natuurhistorisch Maandblad 97: 17-25.
- Vorst, O. 2008. De Nederlandse soorten van het genus *Curimopsis* (Coleoptera: Byrrhidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 53-58.
- Vorst, O. 2008. *Acrotrichis rugulosa* (Coleoptera: Ptiliidae) niet inheems. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 106.
- Vorst, O., J. Cuppen & H. Huijbregts 2008. De Nederlandse

soorten van het genus *Aegialia* (Coleoptera: Scarabaeidae). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 210-218.

Vos, R. de, W. Ellis, D. Groenendijk, F. Post & J. Zwier 2008. Overzicht van in 2002-2005 waargenomen interessante macro-vlinders, inclusief de trekvlinders (Lepidoptera). – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 158-169.

Wielink, P. & T. Cramer (red.) 2008. Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2007, 13e onderzoeksjaar. – KNNV afdeling Tilburg. 88 p.

Zeegers, T. & J.T. Smit 2008. Bob van Aartsen 15 mei 1920-1 juli 2007. – Entomologische Berichten, Amsterdam 68: 98-105.

Publicaties buitenland

Amiet, F. Vespoidea 1, Mutilidae, Sapygidae, Scolidae & Tiphidae. Fauna Helvetica 23. – Schweizerische Entomologische Gesellschaft, Neuchâtel. 86 p.

Boer, P. 2008. Observations of summit disease in *Formica rufa* Linnaeus, 1761 (Hymenoptera: Formicidae). – Myrmecological News 11: 63-66.

Lampel, G. & W. Meier 2007. Hemiptera: Sternorrhyncha – Aphidina. Teil 2: Aphididae. – Schweizerische Entomologische Gesellschaft, Neuchâtel. 523 p.

Rink, M. & U. Sinsch 2008. Bruthabitat und Larvalentwicklung des Hirschkäfers *Lucanus cervus* (Linnaeus, 1758) (Coleoptera: Lucanidae). – Entomologische Zeitschrift 118: 229-236.

Thomaes, A. 2008. Vliëgend hert drie jaar later: van bureaustudie tot monitoring en bescherming. – In: Nijs, G. (red.) Brakona jaarboek 2006-2007: 46-53.

Winkelman, J. & M. Debreuil, 2008. Les Chrysomelinae de France. – Supplément Rutilans 1988: 1-288. Prijs: EUR 45,00.

Voor het determineren van Franse Chrysomelinae was geen handzaam determinatieboek beschikbaar. De verschenen delen in de serie Faune de France hebben betrekking op Alticinae (deel 80, 1994) en op Cassidinae en Hispinae (deel 85, 2000). Voor alle overige subfamilies ontbreken recente determinatieboeken die de Franse fauna behandelen. We staan weliswaar niet helemaal met lege handen. Het in 2003 verschenen boek van Warchałowski, 'The leaf-beetles of Europe and the Mediterranean area' omvat immers ook de Franse fauna, maar toch voorziet dit nieuwe boek in een behoefte.

Het boek van Winkelman & Debreuil bestaat uit duidelijke tabellen met vooral heel duidelijke detailtekeningen en detailfoto's. Met name de laatste geven bijvoorbeeld bij veel soorten de aard van de bestissing op dekschilden of halsschild weer. Dat zijn kenmerken die niet goed te omschrijven zijn maar het fotobeeld toont de verschillen overduidelijk. Waar nodig is met pijlen aangewezen waar zich de relevante kenmerken bevinden.

Van iedere soort wordt in het kort informatie geboden over de biologie en over de verspreiding in Frankrijk. Daarnaast is er van ieder soort een areaalkaartje opgenomen waarmee in één oogopslag de Europese verspreiding duidelijk wordt.

Om het geheel compleet te maken zijn achterin het boek 16 platen opgenomen met kleurenfoto's van de soorten; van iedere soort één foto en van variabele soorten zoals *Oreina speciosa* en *Goniocenta variabilis* enkele foto's.

Het is een boek voor de determinatie van Franse Chrysomelinae en je kunt je afvragen in hoeverre dit boek van belang is voor de determinatie van Nederlandse soorten. Omdat alle Nederlandse soorten op één na in dit boek behandeld worden (de mosterdtor, *Colaphus sophiae* ontbreekt) kan ik het bijzonder aanbevelen. Degene die de Franse taal beheerst zal dit boek zeker goed kunnen gebruiken voor het determineren van vrijwel alle Nederlandse soorten, maar natuurlijk ook voor Belgische, Luxemburgse en Franse soorten.

Een uitgebreide boekbespreking van dit werk zal gepubliceerd worden in Entomologische Berichten.

Ron Beenen

